De S. Hippolyto martyre, Concordia nutrice eius, atque aliis 19. è familia S. Hippolyti, videat Lector Gesta S. Laurentij martyris 10. Augusti.

ANN. 340.

S. CASSIANI MARTYRIS HISTORIA, A QVODAM ANTIQVO SCRIPTORE EX PRVDENTIO PROSA reddita, cuius quidem Beda venerabilis meminit in prologo in vitam S. Felicis Nolani, sed nomen eius non exprimit, sicut nec peruetustus Codex MS. vnde hæc descripsimus.

Passionem sancti martyris traditione cólimus:

PRVDENTIVS, sicut notum est, vir religiosus fidei dogmata poematis etiam iucunditate commendans, & hoc quoq; ad cultum religionis adiungens, vt antecessorum Marty. ũ certamina sacra percurreret: adorandam Cassiani martyris passionem sub hoc ordine voluit ad posteritatis memoriam peruenire. Quã ideò visum est communi sermone describere, vt quæ tenẽtur libris, recenserentur & populis, & scientiæ nota doctorum, auribus quoq; omnium nõ essent ignota fidelium. Cuius ideò in præsenti lectione nomen insertum est, vt passionem sancti martyris Cassiani, quam traditione colimus, tanti quoq; viri commendatã authoritate credamus. Nam licet merita eius virtute prodantur, & Dominus noster sanctum suum quotidiana eius operatione glorificet: nunquam tamen religiosus vir Prudentius passionis eius ordinem per se voluisset agnosci, nisi fidẽ oportuisset adhiberi. Scripsit ergò sermone competenti, dum apud Cornelij Forum S. Cassianum, venerabili tumulo adulutus, oraret, erectos ad cęlum oculos suos, in huiusmodi imaginem martyris incidisse, in qua ipse esset laceratus omnibus membris, plagis mille perfossus, minutis rupta cute vulneribus, & circunstantes pueri stylis paruulis mẽbra fodientes. In quo dum miratus esset ad spectu, dixisse custodem: Hospes, non est fabula, quod cernis. Historia est, quæ libris tradita, monstrat vetusti temporis veritatem. Magister hic pueros paruulos literis imbuebas, doctus notis breuibus verba comprehendere. In quem discipulorum suorum ira propterea, quod ad discendum cogebantur, exarsit. Non enim latet, quanuis vtilia sint scientiæ bona, dura tamen semper esse infantiæ. I.

Cur discipulis exosus fit factus magister Cassianus.

Impius persecutor sanctum martyrem pueris tradit lento cruciatu necandum.

DVM ergò eodem tempore catholica fides persecutorum tempestate laboraret, B. Cassianus est productus ad medium, vtpote qui cum persecutoribus colere impia sacra noluisset. A quo cum esset quæsitum, quid artis, aut quid haberet officij, responsum est, quòd pueros literis erudiret. Statim ergò à persecutore, quẽ spreuerat, ipsis pueris, quos in se exasperauerat castigando, per sententiam animi furentis addictus est, vt ipsi in magistri sanguine, cum corporis eius laceratione, sæuirent. Durus, inquit, discipulorum suorum & seuerissimus doctor, eorum, quos tertuit, feritate crucietur. Statuitur ergò spoliatus vestibus, manibus post tergum ligatis, circunstante armato stylis agmine puerorum: qui quantum dum discerent, doluêre, tantum ea accepta libertate sæuirent. Itaq; in faciem & ad caput magistri tabulæ & buxa cerata franguntur, & præacutis stylis confessor Christi nunc foditur, nunc cæcatur: & aliis summa vulnera, aliis altiora figentibus, dum leuiores manus grauiores fiunt, morte dilata, humili confessor voce precabatur, vt essent viribus fortiores, & annos virtute transcenderent, vt ætatis infirmitatem suppleret sæua crudelitas, & se velocitas amaritate mortis absolueret. Sed illi non contenti sola feritate tortoris, sic magistri sui vulneribus illudebant: Tu armâsti manus nostras, & ferrum hoc, quod gerimus, tu donâsti. Duriores reddimus, quàm sensimus, plagas, & in te districtionem, accepta libertate, punimus. Tandem pius Deus martyris sui tormenta miseratus, mortis vincula dissoluit, & per venas totius corporis sanguis effusus, piam animam Creatori scutum reddidit & coronam. Per Christum Dominum nostrum. II.

Videtur locus mendosus.

AN. 570.

VITA S. RADEGVNDIS REGINÆ, DVOBVS LIBRIS COMPREHENSA: QVORVN PRIOREM SCRIPSIT FORTVNATVS EPISCOPVS: posteriorem * Bandomina ad Abbatissam Didymiam, supplens ea, quæ à Fortunato erant prætermissa: cuius posterioris stylum, vbi expedire visum fuit, nonnihil elimauit Fr. Laur. Surius. Fuit autem ea Bandomina S. Radegundis æqualis, & monasterij eius monacha vel sanctimonialis.

* Bandonina.

13. AVGVS

Coronati ex meritis.

REDEMPTORIS nostri tantum diues est largitas, vt in sexu muliebri celebret fortes victorias, & corpore fragiliores, ipsas reddat fœminas virtute mentis inclytæ gloriosas. Quas habentes nascẽdo mollitiem, facit Christus robustas ex fide: vt quæ videntur imbecilles, dum coronantur ex meritis, à quo efficiuntur fortes, laudem sui cumulent creatoris, habẽdo in vasis fictilibus thesauros cœli reconditos. In quarum visceribus cum suis diuitiis ipse Rex habitaturus est Christus. Quæ mortificantes se sæculo, despecto terræ cõsortio, defæcato mundi contagio, non confidentes in lubrico, non stantes in lapsu, quærentes viuere Deo, ad gloriam redẽptoris sunt copulatæ paradiso. In quo est pariter numero, cuius vitæ præsentis, cursum, licet sermone priuato, ferre tentauimus in publicum: vt cuius est vita cum Christo in gloria, memoria relata celebretur in mundo. PROLOGVS FORTVNATI.

BEATISSIMA igitur Radegundis, natione barbara, de regione Turinga, auo Rege Basino, patruo Herminefrido, patre Rege * Berchario: quo * altitudo sæculi tangit Regina de germine, celsa licet origine, multum celsior actione. Quæ cum suis parentibus breui commanens tempore, tempestate barbarica Francorum victoria regione vastata, vice Israelitica exit & migrat de patria. Tunc inter victores, cuius esset præda regalis puella, fit contentio de captiua: & nisi reddita fuisset transacto certamine, in se Reges arma mouissent. Quæ veniens in sortem præcelsi Regis Clotarij, in * Viromandensem ducta, Atheias in villa resexui, inter opera reliqua fit ex barbaris literata, frequenter loquens cum paruulis, si conferret sors temporis, martyr fieri cupiens. Indicabat adolescens iam tunc merita senectutis, obtinens pro parte, quod petiit. Deniq; dum esset in pace florens Ecclesia, ipsa est à domesticis persecutiones pertessa: iamtunc id agens infantula, vt quicquid sibi remansisset in mensa, collectis alijs paruulis, lauans capita singulis, compositis sellulis, porrigens aquam manibus, ipsa inferebat, ipsa miscebat infantulis: hoc etiam præmeditans cũ Samuele paruulo clerico, facta Cruce lignea, præcedentem subsequens psallendo ad oratorium grauitate matura. Simul Paruuli properabant: ipsa tamen cum sua veste pauimenta nitidans, circa altare verò cum facitergio iacentem puluerem colligens, foris cum reuerentia recondebat potius, quam verrebat. LIB. I. I.

* Berthario
* for. altitudinem.

Adhuc puella fert persecutiones, & miram exercet pietatem Facitergiũ, pro sudario

QVAM præparatis expensis, cum voluisset Rex prædictus accipere, Berarcham ab Atheias nocte cum puellis elapsa est. Deinde Suessionis cum eam direxisset, vt in Reginam eligeret, fugit, euitans pompam regalem, nè sæculo crescẽ- II.

lo crescceret. Sed cui debebatur, & humana gloria non mutatur. Nubit ergò terreno principi, nec tamen separatur à cœlesti. At dum sibi accessit sæcularis potestas, magis quàm permitteret dignitas, se plus inclinauit voluntas, subdita semper Deo, sectans monita sacerdotum: plus participata Christo, quàm sociata coniugio. Illo verò sub tempore tentamus patefacere de multis pauca, quæ gesserit. Igitur iuncta principi, timens nè à Deo degradasset, cum mundi gradu proficeret, se cum sua facultate eleemosynæ dedicauit. Nam cum sibi aliquid de tributis accideret, ex omnibus, quæ venissent ad eam, ante dedit decimas, quàm recepit. Deinde quod supererat, monasteriis dispensabat: & quo ire pede non poterat, misso munere circuibat. A cuius munificentia nec ipse se abscondere potuit Eremita. Sic, nè premeretur à sarcina, quod acceperat, erogabat. Apud quam nec egeni vox inaniter sonuit, nec ipsa surda præteriit, sæpè donans indumenta, credens, sub corporis veste, Christi se membra tegere: hoc se reputans perdere, quicquid pauperibus non dedisset.

Clotarius rex eam in uitam ducit vxorem.

Largæ eius eleemosynæ.

II. Adhvc animo tendens ad opus misericordiæ, Atheias domum instruit: quo, lectis cultè compositis, congregatis egenis, fœminas ipsa lauans in thermis, morborum curans putredines, virorum capita diluens, ministerium faciēs, quos anteà lauerat, eisdem sua manu miscebat, vt fessos de sudore, sumpta potio rectearet. Sic deuota fœmina, nata & nupta Regina, palatij domina, pauperibus seruiebat ancilla. In mensa verò subocculté, nè cognosceretur ab aliquo, antepositio cum legumine ferculo, inter epulas Regum, more trium puerorum, faba vel lenticula delectabiliter vescebatur. Decursum verò decantando, etsi sederet in prandio, excusans se Regi aliquo casu, vt Deo redderet debitum, se subducebat conuiuio, quo egressa, Domino psalleret, & curiosè requireret, quali cibo pauperes foris refecissent. Itidem nocturno tempore, cum reclinaret cum principe, rogans se pro humana necessitate velle consurgere, & leuans, egressa cubiculo, tandiu ante secretim orationi incumbebat, iactato cilicio, vt solo calens spiritu, iaceret gelu penetrata, tota carne præmortua: non curans corporis tormentum mens intenta paradiso, leue reputans quod ferret, tantum nè Christo vilesceret. Indè regressa in cubiculum, vix tepefieri poterat vel foco, vel lectulo. De qua Regi dicebatur, habere eum potius iugalem monacham, quàm reginam. Vnde & ipse irritatus, pro bonis erat asperrimus. Sed ipsa pro parte leniens, pro parte tolerabat modestè rixas illatas à coniuge.

Mira humilitas & humanitas.

Dan. 1.

Vide abstinentiam.

Nocturnæ preces eius.

III. Diebvs verò Quadragesimæ satis est scire, qualiter se redegerit inter vestes regias singulariter pœnitentem. Igitur appropinquante ieiunij tempore, ad religiosam monacham, nomine Piam, mittebat, cui ad sanctum propositum illa dirigebat veneranter in linteo sigillatum ciliciū. Quod sancta induens, ad corpus per totam Quadragesimam subter vestem regiam, dulcem portabat in sarcinam. Transactis autem diebus, similiter sigillatum retransmittebat cilicium. Si autem Rex deerat, quis credat, qualiter se orationi diffundebat, qualiter se tanquam præsentis Christi pedibus alligabat, & quasi repleta deliciis, sic longo ieiunio satiabatur & lachrymis? Cui, despecto ventris edulio, tota refectio & tota fames erat in Christo. Illud qua pietate peragebat solicite, vt quæ per oratoria vel loca venerabilia tota nocte perlucerent, candelas suis manibus factas, iugiter ministraret? Pro quarum mora serotina, dum sibi nunciaretur tarde, quod se ad mensam Rex quæreret, circa res Dei dum satagit, rixas habebat à coniuge: ita vt multis vicibus princeps per munera satisfaceret, quod ei per linguam peccasset. Ad cuius opinionem si quis seruorum Dei visus fuisset per se vel per alium vocatus occurrere, videres illam cælestem habere lætitiam. Et hora noctis decursa, cum paucis pergens & intimis per niuem, lutum vel puluerem, aqua calida parata, ipsa lauabat & tergebat veneranda vestigia, ac resistente seruo Dei, ei propinabat in patera. Sequenti die domus curam commendans creditariis, ipsa se totam occupabat circa viri iusti verba, circa salutis instituta, circa despiciendi mundi intuitum, & vitæ cęlestis commercia retentabatur per dies. Quem videns lætificata, remuneratum relaxabat ipsa tristis ad propria.

Tota Quadragesima vtitur cilicio ieiunio satiatur & lachrymis.

Seruos Dei mire veneratur.

IV. Illvd quoq; quam prudenter totum pro sua * parte prouidebat in pondere? Quoties quasi mafortem nouum linteum, auro vel gemmis ornatum, more vestiebat de barbaro, à circunstantibus puellis si laudaretur pulcherrimum, indignam se adiudicans tali componi linteolo, mox exuens se vestimento, dirigebat loco sancto, quisquis esset in proximo, & pro palla ponebatur diuino super altario. Qualiter verò si quis pro culpa criminali, vt assolet à Rege deputabatur interfici, sanctissima Regina moriebatur, cruciabatur, nè designatus reus moreretur in gladio? Qualiter concursabat per domesticos, fideles seruientes & proceres? Quibus blandimentis mulcebat animum principis, donec mitigata ira Regis, vnde processerat sors mortis, indè curreret vox salutis?

*salute.

Anxie intercedit pro morti adiudicatis.

V. His igitur beatis actibus occupatam, in tātum prouexit diuina clementia, vt etiam adhuc in palatio laicam, Domino largiente, declararentur per eam miracula. Denique in Perona villa post prandium dum ambularet per hortum sanctissima, rei rettusi pro crimine, succurri sibi succlamabant, vociferantes de carcere. Ipsa quid esset interrogat: mentiuntur ministri, quod mendicorum turba quæreret eleemosynam. Credens hoc illa, transmittit quo indigebat inopia. Interea à iudice compelluntur tacere, qui tenebantur in compede. Cum verò nox supereniisset, dum solitum cursum diceret, fractis vinculis soluti, occurrunt Sanctæ de carcere. Quo cognito, reos se viderunt, qui Beatæ meriti sunt, dum qui rei fuerant, de catenis soluti sunt. Et quoniam frequenter aliqua occasione, diuinitate prosperante, cassus cedit ad salutem, vt hæc religiosius viueret, frater interficitur innocenter. Directa igitur à Rege, veniens ad beatum Medardum Nouiomum, supplicat instanter, vt ipsam mutata veste Domino consecraret. Sed memor dicentis Apostoli, si qua ligata sit coniugi, ne quærat dissolui: differebat Reginam, nè veste tegeret monacham. Adhuc beatum virum perturbant proceres, & per basilicam grauiter ab altario retrahebant, nè velaret Regi coniunctam, nè videretur sacerdos, quod præsumeret principi subducere Reginam, non publicanam, sed publicam. Quo sanctissima cognito, intrans in secretarium, monachæ veste indutitur: procedit ad altarium, & beatissimum Medardum his verbis alloquitur: Si me consecrare distuleris, & plus hominem quam Deum timueris, de manu tua pastor ouium animam requirat. Quo ille contestationis concussus tonitruo, manu superposita, consecrauit diaconam.

Soluuntur compediti diuinitus.

Reginæ frater innocenter occiditur.

1. Cor. 7.

Fit monacha cum regina.

VI. Mox indumentum nobile, quo celeberrima die solebat, pompa comitante, Regina procedere, exuta ponit in altare, & oblatis gemmis ornamentis, mensam diuinæ gloriæ tot donis onerat per honorem. Circulum auri ponderatum, fractum dat in opus pauperum. Similiter accedens ad Cellam S. * Nimetis die vno, quo se ornabat felix Regina composite, sermone vt loquar barbaro, * stibionem, camisias, manicas, cofias, fibulas, cuncta auro, quædam etiam gemmis exornata per circulum, sibi profutura sancto tradidit altario. Inde procedens ad Cellam venerabilis Daddonis, die, quo debuit ornari præstanter in sæculo, quicquid induere poterat, censu diuite fœmina, Abbate remunerato, totum dedit cœnobio. * Aequiter sancti Gundulphi, post facti Metis Episcopi, progressa receptaculo, non minori laboratu nobilitauit Sinergium. Hinc felici nauigio Turones appulsa, quæ suppleat eloquentia, quantum officiosam, quàm se monstrauerit munificam, quid egerit circa S. Martini altaria, templi basilicam, flens, lachrymis insatiata: singula iacens per limina? Vbi Missore vocato [*alias misso Reuocato*] vestibus & ornamento, quo se clariori cultu solebat ferre in palatio, sacra composuit altaria. Hinc cum in vicum Condatensem, quo gloriosus vir Martinus, & Christi satis intimus * sanator migrauit à sæculo, ancilla Domini peruenisset, dedit non inferiora, Domini crescens in gratia. Hinc cum in villa Seindas Pictauo territorio, iuxta prædictum vicum decenter accederet, itinere prosperante, qualiter se gessit per singula, quis numeret infinita? Namque in mensa sub fladone siligineum panem absconsum, vel hordeaceum, manducabat occultè, sic vt nemo perciperet. Nam ex illo tempore, quo beato

Eius munera liberaliter ecclesiis donata.

Eumeris

scapionē

Atq; ter.

f. senator.

Medardo

Medardo consecrante velata est, vsq; ad * finem, præter legumen & olera, non pomum, non piscem vel ouum, vel aliud quid edit. Potum verò, præter aquam mulsam atq; pyratium, non bibit: non vini puritatem, non medi decoctionem, ceruisiæq; turbedinem. Tunc more S. Germani, iubet sibi molam secretissimè deferri, ex qua tota Quadragesima, in quantum quatriduana refectio postulauit, sua manu commoluit. Oblationes [a] etiam suis manibus faciens, locis venerabilibus incessabiliter dispensauit.

* *infirmitatem.*

Nota mirã abstinentiã in tanta regina.

[a] Oblationes dicit hostias, vt vulgo vocant.

ERGO quia apud sanctam non minus vsus misericordiæ, quàm erat concursus de plebe: nec deessent qui peterent, nec deficeret quæ donaret, mirandum, vt omnibus satisfaceret, vnde thesauri tot exuli, vnde tot diuitiæ peregrinæ. Quanta expendebat diutna redemptio, quæ sola sciebat, quæ petentibus deportabat? Nam præter quotidianam mensam, qua refouebat matriculam, duobus semper diebus sabbati, quinta & sabbato, balneo parato, ipsa succincta de sabano, capita lauans egenorum, defricans quicquid erat crustæ, scabiei, tineæ, nec purulenta fastidiens, interdum & vermes extrahens. Purgans cutis putredines, singulatim capita pectebat ipsa, quæ lauerat. Vlcera verò cicatricum, quæ cutis laxa detexerat, aut vngues exasperauerant, more Euangelico, oleo superfuso mulcebat morbi contagium. Mulierum verò descendentium in tinam, ipsa cum sapone à capite vsq; ad plantam membra singula diluebat. Egredientibus exindè, si cui veterata indumenta inesse conspiceret, tollens rasa, noua reddens, ante pannosos, faciebat cultos venire ad prandium. Quibus congregatis, ministerio parato, ipsa aquam siue mappam singulis porrigebat, & inualidis ipsa manus pariter & os tergebat. Hinc tribus ferculis illatis, farcitis deliciis, stans ante prandentes ieiuna, præsens conuiuis ipsa incidebat panem, carnem vel quicquid apponeret. Languidis autẽ & cæcis non cessabat cibos cum cochleari porrigere. Hoc præsentibus duabus adspicientibus, sed se sola seruiente, vt noua Martha satagebat, donec purulenti fratres læti feruerent conuiuiis. Tunc illa remouens se loco, vt abluere manus, iam bene culto conuiuio, tota gratificabatur, si quid audiret fremitus: iubebat tamen, vt sederent, donec vellent assurgere. VIII.

Vide humilitatem & officia summæ humanitatis.

Luc.10.

Luc.10.

VENERABILI vero omni Dominico die hoc habebat in canone vel æstate, vel hyeme, vt pauperibus collectis, primum merum sua manu de potu dulci porrigeret, puellæ postea committens, vt omnibus illa propinaret: quia ipsa festinabat ad orationem recurrere, quô & cursum consummaret, & sacerdotibus ad mensam inuitatis occurreret: quos adhuc regali more, ad propria cum redirent, sine munere non laxaret. Hanc quoq; rem intremiscendam qua peragebat dulcedine? Cum leprosi venientes signo facto se proderent, iubebat adminiculæ, vt vnde vel quanti essent, pia cura requireret. Qua sibi renunciante, mensam parari iussit, itemq; cochlearia, cultellos, cannas, potum & calices. Sola subsequente, intromittebantur furtim, quo eos nemo perciperet. Ipsa tum mulieres, variis lepræ perfusas maculis comprehendens in amplexibus, osculabatur vultus, toto in Deo diligens animo. Deinde mensa posita, ferens aquã calidam, facies lauabat, manus vngens & vlcera, & cursus administrabat ipsa, pascens per singulas. Recedentibus præbebat auri velvestimenti, vix vna teste, munuscula. Ministra tamen præsumebat, etsi non sine blandimentis, sic appellare sanctissimam: Domina, quis te osculabitur, quæ sic leprosos amplecteris? Illa respondebat beneuole: Verè si me non osculeris, hinc mihi cura nec vlla est. IX.

Officiosissimè tractat leprosas.

QVÆ tamen, præstante Deo, diuerso fulsit miraculo. Deniq; si quis pustulæ desperaret de vulnere, offerebat ministra sanctæ folium pampini, mentiens sibi opus hoc esse. Sicq; vix obtento signaculo, portabat ad desperatum: vulneri superpositum mox occurrebat remedium. Itidem frigoreticus qui venisset, aut languens, dicens in somnis se vidisse, vt pro sua salute fœminæ sanctæ occurreret: offerebat candelam alicui ex ministris. Qua accensa per noctem, morbus accipiebat mortem, morbidus sanitatem. Quoties autem cognouit decubantem in lectulo, portans poma peregrina, dulce simul & calidum, reficiebat ægrotum: & qui nec decimo iam die aliquid percepisset cibi, ipsa mox administrante, languidus accipiebat cibum pariter & salutem. Quod tamen ipsa imperabat, ne quis proferret in fabula. X.

Nota vim S. Crucis. Frigoreticus pro febricitante. Morbidos sanat.

TANTA verò congressio populatis extitit die, qua se sancta deliberauit recludere, vt quos plateæ non caperent, ascendentes tecta complerent. Quid autem sanctissima ieiunij, obsequij, humilitatis, charitatis, laboris & cruciatus frequenter indepta sit, si quis cuncta percurreret, ipsam prædicaret non tam confessorem, quam martyrem. Ergò venerabilem præter diem Dominicum, fuit sactatissimæ omnibus diebus ieiunium, lenticulæ vel oleris propè ieiuna refectio: non autẽ piscem, vel pomum, nec ouum habens in edulium. Panis verò deliciarum, siliginis fuit aut hordei, quem absconsum sub fladone sumebat, nè quis perciperet. Fuit etiam potio, aqua, mulsum * pyratium, sed modice libata sitibunda potatio. Prima Quadragesima, qua se reclusit in cellula, donec fuisset transacta, panis non sumpsit cibaria, nisi die Dominico tantum. Radices herbarum aut olera de malua, sine olei gutta, sine sale composita sumebat in cibum: verum ex aqua toto ieiunio nec sumens duo sextaria. Hinc tanta siti laborabat, vt faucibus desiccatis, vix psalmũ diceret arida. Cilicium etiam habens ad corpus pro linteo iugiter, cursum decantans peragebat vigilias: ante se cinere strato, superiecto cilicio, vtebatur pro lectulo. Ipsa eam requies fatigabat, cui parũ videbatur hoc sustinere corpusculum. Non illam aliquando mollis pluma fulciuit, neq; linteaminis nitor instruxit. Manicam, qua brachium indueret, non habebat, nisi quod de caliga sua sibi duas fecit manicas. Sed ita se tractabat, vt hæc nec Abbatissa sentiret. XI.

Nota in tãta fæmina tam rara abstinentiam

* *piracium.*

Eius aridissima sitis

Lectus.

Paupertas.

Humilitas.

ADHVC monachabus omnibus soporantibus, calceamenta tergens & vngens, transmittebat per singulas. Aliis Quadragesimis aliquid relaxans, quinta feria sumebat, deinde die Dominica. Nam & reliquo tempore, præter dies Paschales ac summæ festiuitatis, donec infirmitas permisit, in cinere & cilicio semper vitam duxit austeram, prius se leuans, vt psalleret, quàm cõgregatio surrexisset. Nam de officiis monasterialibus nihil sibi placuit, nisi prima seruiret: & ipsa se castigabat, si bonum fecisset post alteram. Ergò suis vicibus scopans monasterij plateas simul angulos, quicquid erat fœdum purgans, & ante se sarcinas, quas alius horreret videre, non abhorrebat euehere. Secretum etiam opus purgare non tardans, sed occupanter ferens fœtores stercorum, credebat se minorem sibi, si se non nobilitaret seruitij vilitate: ligna supportans brachiis, focum flatibus & forcipibus admouens, calens nec læsa se retrahebat. Extra suam hebdomadam infirmantibus seruiens, ipsa cibos decoquens, ægrotis facies abluens: ipsa calidum porrigens, visitabat quas fouebat, ieiuna rediens in cellulam. XII.

Quadragesimis scilicet Mariæ virginis & Petri & Aduentus Dominici.

Vilitate seruitij se sentit nobilitari.

ILLVD quoq; quis explicet, quanto feruore excitata ad coquinam concurritabat, suam faciens septimanam? Deniquè nulla monacharum de posticio, nisi illa, quantum ligni opus erat, sola ferebar in sarcina. Aquam de puteo trahebat, & dispensabat per vascula. Olus purgans, legumen lauans, focum statu viuificans, & vt decoqueret escas, satagebat exæstuans. Vasa de foco ipsa leuans, discos lauans & inferens. Hinc consummatis conuiuiis, ipsa vascula diluens, purgans, nitidans: de coquina, quicquid erat fæculentum, foras in locum designatum ferebat, ima etiam purgamina. Iudè * per ægrotantes inferens necessaria, ibat non tepida. Et priusquam acciperet Arelatensem regulam, hebdomada sub transacta, sufficienter ad omnes calidam faciebat aquam, humilitate sanctissima, pedes lauans & osculãs: & adhuc omnibus prostrata, deprecabatur veniam negligentia pro commissa. Itaq; post tot labores quas sibi pœnas intulerit, & ipse, qui voce refert, perhorrescit. XIII.

* *pro ægrotantibus.*

QVADAM vice dum sibi translatos tres circulos ferreos, diebus Quadragesimæ collo vel brachiis innexisset, XIV.

& tres

& tres catenas inserens, circa suum corpus alligasset strictius, inclusit durũ ferrum caro tenera supercrescens. Et transacto ieiunio, cum voluisset sub cute clausas catenas extrahere, nec valeret, caro per dorsum atq; pectus super ferrum catenarum est incisa per circulum, vt sanguis effusus, adextremum exinaniret corpusculum. Itidem vice sub altera iussit fieri laminam in signum Christi aurichalceam. Quam accensam in cellula, locis duobus corporis altius sibi impressit, tota carne depicta. Sic spiritu flammante, membra faciebat ardere. Adhuc aliquid grauius in se ipsa tortor excogitans, vna Quadragesimarum super austerum ieiunium, & sitis torridum cruciatum, adhuc lima cilicij tenera membra setis asperis dissipante, iubet portari aquimanile, ardentibus plenum carbonibus. Hoc, discedentibus reliquis, trepidantibus membris, animus armatur ad pœnam, tractans, quia non essent persecutionis tempora, à se vt fieret martyr. Inter hæc vt referigeraret tam feruentem animam, incendere deliberat corpus: apponit æra candentia, stridunt membra cremantia, consumitur cutis, & intima, quo ardor attigit, fit fossa. Tacens tegit foramina: sed computrescente carne, riuus sanguinis, quod vox non prodiderat, prodebat in pœna. Sic fœmina pro Christi dulcedine tot amara libenter excepit. Hinc actum est, vt quod ipsa abdiderat, hoc miracula non tacerent.

Vide genus voluntarij martyrij.

Corpus suũ adurit.

Miro feruore spiritus carnem cõcremat.

XV. ITAQVE matrona Gislahadi proceris, nomine Bella, sed longa cæcitate miserrima, rogauit se de Francia Pictauos ad sanctæ duci deuote præsentiam. Quam licet tardè exoratam, sibi fecit occurrere per tetræ noctis silentia. Prostrata ad eius genua, vt dignaretur oculos eius signare, vix impetrauit. Quæ mox vt in nomine Christi signum Crucis impressit, cæcitas fugit, lux rediit, & nocturno sub tempore orbæ diu dies illuxit, ità vt tracta cum venisset, nullo ducente recederet. Item puella Fraifledis, inimico instigante dum torqueretur nequiter, sacras inter manus sanctæ, nec data dilatione, curari promeruit. Nec illud prætereatur tempus beatæ, salutem in quo præstitit. Fœmina quædam Leubila, dum vexaretur more ab aduersario grauiter, sequenti die orante sancta, noua Christi curatione, in scapula crepante cute, & verme foras exeunte, sana est reddita publicè, & ipsum vermem calcans pede, liberatam se retulit.

Signo Crucis cæcam sanat.

Curat dæmoniacam.

Item alteram.

XVI. ILLVD quod gessit in secreto, proferatur in publicum. Monacha quædam toto anno in die gelida frigore, per noctem cremata igni, sex mensibus nec gressum mouens, cum iaceret exanimis, sanctæ de eius infirmitate sororal-tera nunciauit: & quia perinanis esset, tepidam fieri præcepit, ipsaque ægrotam facit ad se in cellulam portari, & in tepidam deponi. Hinc iubet omnes remoueri, remanente tantum sola simul ægrota cum medica ferè per horas duas. Quantum est corporis forma, à capite vsque ad plantas infirma membra contabuerant. Dehinc quo manus attingebat, fugiebat dolor de languida. Quam duæ deposuerant, exit salubris de tepida. Quæ vinum nec odorabat, accipit, bibit & reficit. Quid plura? Sequenti die, cum iam expectaretur migrare de sæculo, salua processit in publicum.

Restituit monachamfenè exanimem.

XVII. ADIICIATVR laudi, quod non deperiit merito. Mulier quædam dum inimici inuasione grauiter laboraret, & vix ad sanctam potuissent hostem rebellem adducere: imperat aduersario, vt se suo cum tumore pauimento prosterneret. Mox ad beatæ sermonem se in terram deiciens, qui timebatur, extimuit. Cui sancta plena fide dum calcasset in ceruicem, fluxu ventris egressus est. Est in rebus minimis magna gloria Creatoris. Ergò casu cum glomus, quem sancta filauerat, penderet de camera, veniens forex vt tangeret, antequam filum incideret, mortuus in morsu pependit.

Pellit dæmonem.

XVIII. INSERATVR operi res tam digna miratione. Floreius quidam nomine homo, eiusdem sanctæ pro piscatione in mari dum satageret, oborto ventorũ turbine, fluctuum surgente mole, nec tam natura sentinante, quam vnda superuergente, cum nauis plena submergeretur, in extremitate clamat: Sancta Radegundis, dum tibi obedimus, non subsidamus naufragio: sed obtine apud Deum, vt liberemur de pelago. Quo dicto, mox fugata nube, reddita serenitate, vnda cadente, prora surrexit.

Sentinante, pro, sentinã exhauriẽte.

XIX. GODA puella sæcularis, post Deo monacha seruiens, dum longo sub tempore lecto flebilis decubaret, & impenso multo medicamine plus langueret, facta candela ad mensuram suæ staturæ, Domino miserante, in nomine sanctæ fœminæ, qua hora frigus sperarat, lumen accendit ac tenuit. Cuius beneficio antè fugata sunt frigora, quàm esset candela consumpta.

Nota de candela.

XX. SI propter breuitatem multa prætermittimus, plus peccamus. Igitur purgatis velociter reliquis, dilato remedio, carpentarij cuiusdam vxor dum plurimis diebus energumena torqueretur, venerabilis eius Abbatissa iocularitet dicit ad sanctam: Crede mihi, excommunico te, si intrà hoc triduum mulier hæc ab isto purgata non redditur. Dixit planè, sed fecit sanctam mulierem occultè refectionis tempore pœnitentem. Quo nè moremur, quid actum sit, altera die sancta precante, aduersarius rugiens, per aurem egrediens, inuasum vasculum deserit: mulier cum marito sospes redit hospitio.

Sanat obsessam.

XXI. NEC illud prætereatur, quod est actu similimum. Rogat beatissima de loco suo euelli arborem validam lauri, & ad suam cellulam pro iucunditate transferri. Quo facto, transplantata, non adhærente radice, fit tota foliis arida. Cui Abbatissa iocularitet imputat, nisi exoraret, vt arbor terræ adhæreret, se de cibo suspenderet. Quod non inaniter dictum est. Nam foliis, sancta intercedente, ramis, radice laurus siccata, reuiruit.

Arida arbor restorescit.

XXII. DE monachabus quædam sibi familiarior, cuius ex humore sanguis contexerat oculum, apprehensa herba absynthio, quam sancta circa pectus, vt refrigeraret, habuerat, cum super oculum posuit, dolor & cruor mox effugit, & de viriditate herbæ puritas lucis emicuit.

Curat cuiusdam monialis oculum.

XXIII. REVOCETVR memoria, quod tacitum penè præteriit. Anus de rebus agens beatissimæ, cum sibi filij nascerentur, quos vt videret, mox perderet, & cogitaret sepelire mater tristis, dum pareret, exanimem infantem lachrymosi parentes iactant in sanctæ cilicium. Qui salubertimam vestem mox vt panni nobilis attigit, ad officium vitale redit infans de funere, & rubens leuat de pallio pallor vicinus ad tumulum.

Ecce tibi cilicij eius mirabilem vim.

XXIV. QVIS numeret mirabilia, quæ Christi misericordis operatur clementia? Anna monacha dum tantum hydropis morbo tumefacta tenderetur, vt salus esset in vltimo, & deputatæ sorores expectarent, quo momento exhalaret spiritum: visa est ei per soporem cum veneranda Abbatissa beata Radegundis in balneum sine liquore nudam iubere descendere. Deinde manu beata visa est oleum ægrotæ super caput effundere, & noua veste contegere. Quo peracto mysterio, euigilanti de sopore, de morbo nihil apparuit, ità vt nec sudaret, & intus aqua consumpta sit. Quo nouo sub miraculo non reliquit in vtero nec morbi vestigium. Nam quæ credebatur præceps deferri ad tumulum, leuatur ad cursum de lectulo: vt olei testimonio odor inesset capitis, & ventris nulla pernicies.

Hydropica curatur admirabiliter.

XXV. PROFERATVR in medium, quo gratuletur religio. Quadam vice, obumbrante iam noctis crepusculo, inter chorautas & citharas dum circa monasterium à sæcularibus multo fremitu cantaretur, & sancta duabus testibus perorasset diutius, dixit quædam monacha sermone iocularis: Domina, recognoui vnum de meis canticis à saltantibus prædicari. Cui respondit: Grande est, si delectat coniunctam religioni, audire modulationem sæculi. Ad hæc soror pronunciat: Verè domina, duo & tria hic modo mea cantica audiui, quæ tenui. Sancta respondit: Testor Deum, me ni-

Nota, quã fuerit mundo mortua, & Deo intenta.

me, nihil audisse modo sæculari de cantico. Vnde manifestum est, vt carne licèt in sæculo, mente tamen esset in cœlo.

PRÆDICETVR in laudem Christi, more beati Martini, tempore præsenti antiqui norma miraculi. Cum beatissima fœmina reclusa esset in cellula, audit fletum de monacha: & signo facto, venientem, quid illud esset, interrogat. Quæ mortuam sororem nunciauit infantulam, & frigidam, qua lauaretur, paratam esse iam calidam. Condolens sancta tunc imperat, vt cadauer ipsius suam deferret in cellulam. Quod sibi deportatum excepit manu propria, reclusa post se mox ianua, iubens longè discedere, nè quis sciret quid ageret. Sed quod occultè gessit, celari diu non potuit. Inter hæc dum defunctæ exequiæ præparantur, ferè per horas septem mortuum tractat corpusculum. Sed Christo vidente fidem, cui negare non potuit, reddita prorsus salute, surgit hæc ab oratione, resurgit illa de funere: & se tunc subleuat vetula, cum surrexit infantula. Quæ tacto iterum signo, lætificata reddit viuam, quam flens acceperat mortuam. XXVI.

Infantulam mortuam excitat.

COMMEMORETVR & illud factum per somnium. Tribunus fisci, cognomento Domolenus, die, qua sanctissima migrauit de sæculo, dum grauiter suffocationis totus languore deficeret, videbatur ipsi, quod sancta in vicum eius dignabiliter accederet. Currit, salutat, interrogat quid sancta requireret. Tunc ipsa dicit, quod ad eum ibi visendum peruenerit. Et quia votum plebis erat, vt beati Martini oratorium conderent, apprehendit Tribuni manum beatissima, dicens: Hoc loco sunt confessoris venerandæ reliquiæ: per hũc ædificate templum, quod sibi ducat dignissimum. Quale Dei mysterium? Fundamentum & pauimentum repertum est, quo basilica facta est. Adhuc in ipso sopore manum trahit per fauces eius, gulam diu deliniens, insuper & hoc dicens: Veni, vt tibi melior à Deo sanitas conferatur, & videbatur sic rogare: Per meam vitam propter me relaxes illos, quos habes in carcere. Enigilans Tribunus, refert, quod viderat, coniugi, dicens: Verè credo, quod hac hora exiit sancta de sæculo. Dirigit ad ciuitatem, vt per hoc vera cognosceret: transmittit ad carcerem, qui septem homines ibi retentos admonitus relaxaret. Redeunte transmisso, refert eam horam, qua migrauerat iusta de sæculo, & triplici mysterio, carcere relaxato, Tribuno sano reddito, ædificato templo, sanctæ probauit oraculum. Sed de beatæ virtuobus sufficiat exiguitas, nè fastidiatur vbertas: nec reputetur breuissimum, vbi de paucis cognoscitur in miraculis amplitudo. Quæ pietate, parcitate, dilectione, dulcedine, humilitate, honestate, fidei feruore sic vixerit, vt adhuc ipsam post obitum gloriosi transitus mirabilia prosequantur. XXVII

Emigrans à corpore, apparet Tribuno, eiusque morbum sanat.

DOMINABVS sanctis, meritorum gratia decoratis, Didymiæ Abbatissæ Bandomina humilima omnium: Iniungi-tis mihi, vt opus suscipiam non minus impossibile, quam sit digito cœlum tangere: nempe vt de vita dominæ Radegundis aliquid dicere attentem. Sed isthuc ab illis exigi oportebat, qui præstant eloquentia, ita vt quicquid illis iniunctum sit, carmine copioso & facili vena vbertim explicare queant. Qui enim angusto sunt intellectu, necha-bent eloquij copiam affluentem, qua vel alios reficere, vel piæ siccitatis possint inopiam temperare, ij non solum sua sponte nihil dicere appetunt, sed etiam si quid eis iniunctum sit, pertimescunt. Id quod equidem in me experior, quæ sum & animo pusillo, & intelligentia atque eloquentia pertenui. Quam vero vtile est, doctos ad dicendum procedere, tam expedit indoctis, tacere. Illi enim de exiguis norunt magnificè disserere: hi verò etiam de magnis nesciunt vel pauca proferre. Ita fit, vt quod ab aliis expetitur, id alij reformident. Cum sim ergo minimarum omnium ego minima, quam ab ipsis incunabulis ante sua vestigia peculiarem vernulam familiariter enutriuit, dum impensi muneris memor, de eius præclaris operibus etsi non omnia, saltem nonnulla commemorare aggredior, vt sui gregis auribus eius celebertimæ vitæ præconia, etsi non condigno, deuoto tamen eloquio, sanctissimæ vestræ voluntati me obsecundante, depromantur, vestris orationibus adiuuari me peto, quæ non tam doctrinæ fiducia, quam deuotione, permoueor. Neq; verò ea, quæ vir Apostolicus Fortunatus Episcopus de Beatæ vita conscripsit, iteramus, sed ea scribenda suscipimus, quæ ille ob prolixitatem omisit. Sic enim ipse habet in libello suo: De beatæ virtutibus sufficiat exiguitas, nè fastidiatur vbertas: nec reputetur breuissimum, vbi de paucis agnoscitur in miraculis amplitudo. Itaq; diuina nobis fauente potentia, cui beatæ Radegundis placere studuit in sæculo, vt cum eo regnaret post sæculum, non polito, sed rustico tentamus sermone ex multis pauca eius gesta annotare.

* Bandonina. PROLOGVS BANDOMINÆ. Bandomina à S. Radegunde enutrita.

QVANDOQVIDEM priori libro indicata est eius regia origo & dignitas, nullus ignorare potest, quemadmodũ sese gesserit, quando cum terreno principe, eodemq; coniuge, Regis præcelso Clotario, conuersabatur. Ex regali enim progenie nobile germen erupit: quodq; accepit ex genere, plus fide ornauit. Coniuncta quidem erat terreno principi nobilis Regina, cœlestis potius, quam terrena: sed & ipso coniunctionis breui tempore ità se sub coniugis specie nupta comparauit, vt Christo maiori deuotione seruiret, & hoc ageret adhuc in laico habitu, quod imitari religiosa mente appeteret, iam animo præuidens futuræ conuersationis aduentum. In ipso enim sæculari habitu iam ad religionis exempla se conformabat, & nulla huius mundi compede catenata, in seruorum Dei ministeria semper accincta erat, in redimendis captiuis solicita, in præstandis eleemosynis profusa: ita vt hoc solum se possidere & proprium habere putaret, quod ab ipsa pauper accepisset. LIB. I. I.

Iuncta Regi, Christo est deuotissima. Liberalitas in captiuos & egenos.

CVM esset adhuc cum Rege, habitu quidem mundano, sed mente in Christum intenta, [teste Domino loquor, II. cui etiam ore tacente pectora confitentur: cui, etiamsi lingua taceat, conscientia nihil occultat: quia quod audiuimus, dicimus, testamur] iniuitata ad prandium à * Sifrede matrona, dum iter ageret, pompa comitante, fanum quoddam, quod à Francis colebatur, ab eius itinere milliario vno aberat. Illa audiens coli illud à Francis, iussit ministris, vt igni iniecto illud comburerent: iniquum censens, Deum cœli contemni, & diabolo cultum ac venerationẽ adhiberi. Vbi id Franci comperiunt, collecta non parua manu suorum, cum gladiis, fustibus & multo satanico fremitu fanum tueri conantur. At sancta Regina immota perseuerans, & Christum in pectore gestans, equum, cui insidebat, non ante è loco promouit, quam fanum illud profanum, euersum esset, ipsaq; orante, populus inter se mutua pace copularetur. Eo impetrato, Reginæ virtutem & constantiam omnes admirantes, Dominum benedixerunt.

Fanum dæmonum euertit.

POSTQVAM verò, diuina agente potentia, à Rege terreno pro voto discessit, dum in villa * Suades, quàm Rex ipsi dederat, resideret, primo anno conuersionis suæ vidit in visu nauem humana specie, per cuius membra omnia homines sederent: ipsa vero in eius sederet genu: audiuitq; ab eius ore vocem huiuscemodi: Modo in genu meo sedes: sed posteà in pectore meo residebis, hoc ipso futuram illius gratiam voce illa significante. Visionem eam illa secretius fidelibus suis retulit, obtestans, nè, ipsa viuente, quisquam resciret. Explicare verò quis possit, quàm fuerit in sermone cauta & circunspecta, quàm in omni actione deuota? In prosperis & aduersis, in lætis & tristibus eodem semper animo permanebat: non frangebatur aduersis rebus, non secundis efferebatur. Cum etiamnum in ea, quam diximus, villa hæreret, rumor ad eam peruenit, quod Rex vellet ipsam ad se reuocare: quippè qui tanquam magnum passus damnum, doleret se talem actantum Reginam permisisse à suo latere amoueri: diceretq; ipsam quoq; vitam sibi molestam fore, nisi eam ad se reduxisset. Id illa audiens, nimio terrore consternata, maiori se afficit cruciatu, cilicium asperrimum tenerrimo corpusculo iniicit, ieiunio se macerat, noctibus peruigil totam se in preces effundit, paternam despicit sedem, coniugis affectum negligit, mundi huius amorem à se prorsus excludit, optat exul fieri, nè sit à Christo peregrina. III.

Visio eius. Animi eius magna æquabilitas.

HABEBAT

IV. HABEBAT tum apud se regium quoddam ornamentum, ex auro fusile, gemmis & margaritis conspicuum, mille solidos appendens. Hoc per nonnam suam Fridouigiam, quam inter fideles proximam habebat & coniunctissimam, venerabili viro Iohanni apud castellum Cainonense incluso transmisit, petens, vt Dominum pro ipsa oraret, nè rursus ad sæculum reuerteretur: tum etiam vt vestem cilicinam ipsi mitteret, qua corpus suum excruciaret: simul etiam certiorem ipsam redderet, si quid spiritu didicisset de ea re, quam ipsa formidaret: hoc etiam addens, si Regis ea esset voluntas, se malle tolli è medio, quam iterum Regi terreno iungi, quando iam in Regis cœlestis esset admissa amplexus. Remisit autem ad eam ille vir Dei pannum cilicinum, vndè ipsa sibi interius & superius effecit indumentum. Porrò totam noctem idem vir sanctus in oratione peruigilans, ex diuino instinctu in crastinum mandauit ei, Regis quidem eam esse voluntatem, sed non permissurum Deum, vt ea fiat: antè enim Regem, Dei iusto iudicio pœnas daturum, quàm eam coniugem recipiat. Id vbi illa cognouit, animo ad tranquillitatem reuocato, ex diuina inspiratione & Christi adiutorio, Pictauis sibi monasterium construxit, Clotario Rege iubente, vt id fieret. Qua in re acceleranda diligentem ei nauarunt operam, iussu Regis, Apostolicus Episcopus Pientius & Austrapius dux. In illud monasterium sancta Regina, mundi fallaciosa blandimenta respuens, hilariter ingressa est, vt perfectionis sibi ornamenta illic compararet. Magna autem puellarum frequentia, Christo sponso immortali ibidem collecta, Abbatissam constituit: & tam seipsam, quam omnia sua illius permittens potestati, nihil sibi reseruare voluit, vt expedita per Christi vestigia cursitaret: tantoque maiores sibi opes pararet in cęlo, quanto sibi amplius de mundo subtraxisset.

Exhorret rursum terreno Regi associari.

Pictauij sibi construit monasteriũ

Fit monacha, & multas sibi adiungit.

V. IBI sane sancta illius conuersatio feruebat studio magnæ humilitatis, charitatis vbertate, castitatis splendore, abstinentiæ pinguedine: adeoque totam illic se cœlesti amori impendit, vt Deum mundo corde complectens, Christum sui habitatorem sentiret. At bonis omnibus inuidens, & humani generis inimicus diabolus, cui ne tum quidem obsequi voluit, cum adhuc in sæculo degeret, eam persequi non cessauit. Vt enim per internuncios iam didicerat, præcelsus Rex Clotarius cum filio Sigeberto Turones venit sub deuotionis prætextu, vt inde facilius Pictauos adiret, ipsam Reginam repetiturus. Qua re illa comperta, literas scripsit cum diuina obtestatione ad virum Apostolicum, Germanum Parisiensem Episcopum, qui tum cum Rege erat: easque per Proculum agentem suum, secretius misit cum xenio & eulogiis. Eas literas vbi perlegit vir Deo plenus, cum lachrymis se prostrauit ad pedes Regis apud beati Martini sepulchrum, grauiter eum obtestans, vt literis ei erat indicatum, nè Pictauum adiret. Tum Rex animo [a] commotus, intelligens Reginæ eas esse preces, pœnitentia ducitur, & malis consiliariis conatus suos imputans, seque indignum iudicans, qui talem Reginam diutius apud se haberet, itidem se prostrauit ad pedes beatissimi Germani ante S. Martini limina, orans vt à B. Radegunde veniam ipsi peteret, vt illa condonaret, quod in eam, à malis consiliariis persuasus, peccasset. Et ecce vltio [b] diuina repente illos ipsos malos consultores persequitur. Sicut enim Arrius catholicam fidem oppugnans, intestina sua omnia in cloacam effudit: ita & istis accidit, beatam Reginam infestantibus. Porrò Clotarius Rex, cum non ignoraret Reginam etiam apud ipsum commorantem, semper magis diuinæ, quàm ipsius voluntati paruisse, diuinum iudicium metuens, rogat beatum Germanum, celeriter vt Pictauos proficiscatur. Obtemperat Regi vir Apostolicus Germanus, venit Pictauium, intrat in monasterium, in oratorio beatæ Mariæ ad sanctæ Reginæ pedes se abiicit, Regi veniam precatur. Illa gaudens se è sæculi ereptã faucibus, clementer ignoscit, seq; ad Dei famulatum applicat, iam expedita ad sequendum Christum, cum quo semperiërat, quem semper amauerat.

S. Germanus Episcopus Parisiensis eius contẽporaneus.

a Clotarius Rex dolet se eam voluisse à monasterio ad se reuocare.

b Diuina vltio in eos, qui id consuluerant.

VI. ITAQ; eiusmodi studiis intenta, auctis vigiliis, perindè atq; carceris se fecit sui corporis pernoctando custodem: & cum esset erga alios misericors, in seipsam seuera & rigida fuit: aliis indulgens & liberalis, sibiipsi dura abstinendo & parca: ità vt non sat haberet corpus affecisse inedia & ieiuniis, nisi etiam de illo triumpharet. Id genus exercitiis occupata, eo casu, qui primo libro indicatus est, meruit eo pertingere, vt vni Deo liberè vacare posset. Atque ab illo tempore fortioribus induta armis, sine cessatione in preces, vigilias, lectionem incubuit. Ipsa cibos ad mensam inferebat: ipsa suis manibus lauit & extersit infirmorum pedes. Non famulæ sibi passa est adhiberi solatium, sed ipsa deuota cursitabat ad præstanda seruitia. Multa se abstinentiæ districtione afflixit, quandiu licuit per aduersam valetudinem. Mente enim Deo intenta, terrenum cibum non requirebat. Lectum permolestum ipsa sibi effecit, quem etiam ante susceptum religiosum habitum non aliquando molli fulciuit pluma, non linteaminis nitor instruxit. Cinis & cilicium loco vestium eius tenera membra domabant. De abstinentiæ & seruitutis eius rigore multa habet primus liber.

Vitæ seueritudo & eximia sanctitas.

Atte de profundam eius humilitatẽ.

Item abstinentiam.

VII. INTANTVM autem propter Deum se pauperem fecit, quo cæteris præberet exemplum, vt manicas, quibus brachia indueret, non haberet. Itaq; de caliga sua duas sibi cõfecit manicas. Sed paupertatem suam adeò celabat, vt eam etiam Abbatissa, non sentiret. Quis verò eius patientiam, quis puritatem, quis charitatem, feruorem spiritus, discretionem, benignitatem, zelum sanctum, perpetuam nocte ac die diuinæ legis meditationem dignè poterit explicare? Cessanti illi à psalmorum meditatione vel prædicatione, monacha aderat, quæ coram illa lectitare non desisteret. Denique vsqueadeo ab eius corde & ore laus Dei non recedebat, vt cum quandoq; videret monasterij ostiariam prætereuntem, [dicebatur autem illa quoque Radegundis] velletque eam nomine proprio appellare, pro Radegunde diceret Alleluia Atq; id sanè crebro fecit. Nunquam autem ab eius ore detractio, nunquam mendacium, nunquam maledictum contra qualemcunq; hominem profectum est: & non modo ipsa nemini detraxit, sed neq; detrahentem æquo ferre animo potuit. Pro suis persecutoribus semper orauit, & alios orare docuit. Congregationem, quã in Dei nomine magno pietatis affectu collegit, tanto amore prosecuta est, vt neque parentes Reges, neque maritum Regem se habuisse cogitaret: crebroq; dum ad nos sermonem haberet, ità dicebat. Vos elegi filias: vos mea lumina, vos mea vita; vos mea requies, totaq; felicitas: vos nouella plantatio. Agite mecum in hoc sæculo, vndè gaudeamus in futuro. Plena fide, plenoq; cordis affectu seruiamus Domino in timore. In simplicitate cordis quæramus eum, vt cum fiducia ei possimus dicere: Redde Domine quod promisisti, quia fecimus quod iussisti. Nunquam cuiquam faciendum aliquid imposuit, quod non prior ipsa fecisset.

Item paupertatem.

Virtutum eius catalogus.

Alleluia, vox est, qua laudatur Deus in cælo ab Angelis & sanctis eius.

Hinc aduertis authoritatem & historiæ fidẽ.

VIII. VNDECVNQVE quispiam Dei seruus adueniret, solicitè ex eo percontabatur, qua ratione ipse Domino seruiret. & si quid noui ab eo didicisset, quod ipsa non faceret, cum multa alacritate id ipsa primo faciendum suscepit, atq; deinde etiam alias suæ congregationis monachas verbo docuit, quod exemplo suo faciendum ostendebat. Coram illa cessantibus per vices psalmis, nunquam intermittebatur lectio, non die, non nocte, non dum vel paululum corpus reficit. Cum legeretur autem, illa pia solicitudine animarum nostrarum curam gerens, dicebat: Si non intelligitis, quod legitur, cur non solicitè requiritis speculum animarum vestrarum? Quod si pro reuerentia non ausæ essent interrogare, illa materna cura & affectu, quod lectum erat, in salutem animarum suis verbis & prædicatione explicare non cessabat, & sicut apis è diuersis florum generibus mel sibi colligit, ità illa sua inuitatione etiam inuitis studium retinendi extorquebat. Noctibus vel vnius spatio horæ illa somnum captante, semper coram ea legebatur. Cum autem putaret ea, quæ legebat, illam obdormiuisse, & propterea cessaret legere: illa mente Christo intenta, tanquam diceret, Ego dormio, & cor meum vigilat: aiebat legenti: Cur taces? perge legere sine intermissione. Medis no-

Perpetua psalmodia & lectio.

Somnus breuissimus. Cant. 5.

Cursum, dicit preces horarias.

diis noctibus, quando surgendi aderat hora, licet ipsa iam cursum compleuisset, & vix somnum sensisset, promptè surgebat è strato, parata ad seruitium Deo dependendum, idq; animo iucundo, vt posset dicere cum fiducia: Media nocte surgebam ad confitendum tibi Domine. Sæpe autem & dormire visa est & sub ipso sopore decantare psalmum, vt

Psalm. 118.

Psalm. 18.

rectè & ex sententia posset dicere: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

IX. EXIMIAM eius erga mortales omnes charitatem quis vnquam possit imitari? Elucebant in ea virtutes omnes, modestia coniuncta cum verecundia, prudentia cum simplicitate, seueritas cum mansuetudine, doctrina cum humilitate: denique vita immaculata, vita in quam non caderet reprehensio, vita semper æquabilis. Adeo verò se rebus suis omnibus nudauit, vt si alicui ex sororibus vinum dari voluisset, non esset ausa è suo cellario promere. Id vbi sensit Abbatissa, dedit ei vas quoddam octo modiorum, quod illa Felicitati expendendum commendauit. Inde verò à vindemia in vindemiam diebus singulis, vbicunq; sancta iussisset, Felicitas promebat vinum, nec tamen quicquam eius imminutum fuit, sed eadem semper copia permansit. Postquam nouum aduenit vinum, & cella vinaria plena erat, illa se satisfecisse credebat. Citius autem vasa alia exhauriebantur, quam illud, quod in omnibus sanctæ parebat voluntati. Dominus Iesus quinq; panibus & duobus piscibus quinq; hominum millia pauit: & eius ancilla, vbi aliquem indigere vidit, ex hoc modico toto anno refecit.

Vinum non minuitur.

Matth. 14.

X. ERAT semper de pace solicita, de patriæ salute curiosa & anxia. Cum mutua inter se pace regna gauderent, illa, quod Reges omnes diligeret, pro omnium vita Deum precabatur, & nos sine intermissione pro illorum salute & stabilitate orare docebat. Audiens vero mutuas inter Reges ortas simultates & animorum acerbitates, tota contremuit: scripsitq; indissimiles ad eos literas, quibus hortabatur eos abstinere ab armis & bellis, pacem confirmare, nè patria periret. Scribebat quoq; eorum proceribus, rogans, vt præcelsis Regibus salutaria præberent consilia, vt eis regnantibus, subditi & ditiones eorum florerent. Porrò congregationi suæ assiduas indicebat vigilias, cum lachrymis sanctimoniales adhortans, vt sine intermissione pro eis orarent. Quis verò dicendo possit consequi, quo illa se tum cruciatu affecerit? Ipsa intercedente, pax inter Reges, belli mitigatio, patriæ salus conciliabatur. Cumq; de pace apud Regem cœlorum victoriam obtineret, magis ac magis Deo se deuotam exhibebat: & omnium seruitiis mancipabat. Nec curæ illi erat cuinam inseruiret, quæ omnibus seruire parata erat, pedes omnium suis lauans manibus, suis manibus extergens, & suauiter deosculans. Quod si verò permissum illi esset, instar Mariæ capillis eos suis extergere non cunctabatur.

Reges anxiè hortatur ad pacem.

Omnibus seruit.

Luc. 7.

XI. ITAq; pro tot recte factis & beneficiis, quæ diuino munere collata ei erant; Dominus virtutum largitor eam miraculis clariorem in Francia reddidit. Cum adhuc regnare videretur, vt se cælesti potius regno præpararet, oratorium sibi condidit, vt quoties à Rege se subduxisset, semper illic cœli Dominum inuocaret. In quo sanè oratorio diuina præstantur beneficia ad eius nominis inuocationem, quæ ibi assiduas solebat Domino offerre preces. Postquam autem in monasterio se inclusit, matrona Mannieris nomine, oculum suum contingere volens, sordes in eum intulit. Eius vna vox, vnus dolor, vnus clamor diu noctuq; fuit, vt famulæ suæ Radegundis meritum ipsam sanando Dominus declararet. Etsi autem illa corpore ibi non esset, ad sui tamen nominis inuocationem benigna adfuit. Diuinitus enim permota fuit matrona illa, vt ad eius oratorium se conferret, eamq; inuocans, se salutem adepturam crederet. Postquam ergo fœmina doloris plena, ita vt manibus seruulorum suorum sustentata, vix ad oratorium illud perduci posset, acerrimo affecta dolore, in pauimentum se abiecit, cœpitq; clamare: Domina Radegundis, credo te famulam Dei esse, cuius voluntas tibi potior & antiquior fuit, quàm hominis: bona domina, domina piissima, miserere mei, subueni infelici, ora pro me, vt mihi reddatur oculus: graui enim cruciatu & dolore affligitur anima mea. Tum illa, quæ dolores omnium in se transtulit, dum in corpore maneret, donec eis mederi posset, benignè exaudit se inuocantem, & Domino miserante, ad eius intercessionem dolor fugit, salus reuersa est. Oculum, quem iam perdidisse se credebat, non nisi dolorem sentiens, sanum matrona recepit: quæque tot diebus nec cibum sumpserat, nec lumen cæli viderat, pedibus suis absq; vllius adminiculo incolumis domum rediit, Domino vsq; in præsentem diem gratias agens.

Oratorium eius in aula Regis.

Oculum afflictum cuiusdam matronæ sanat.

XII. ADIICIATVR & aliud in laudē Christi. Vinobisga, vna ex famulabus eius, ausu temerario in cathedra beatæ Reginæ iam defunctæ sedere non dubitauit. Mox diuino percussa iudicio ita arsit, vt cunctis cernentibus, fumus ab ea in sublime proficisceretur. Tum illa coram omni populo proclamat, ream se confitetur, se propterea ardere dicit, quod in beatæ Radegundis sede resedisset. Tribus diebus & noctibus totidem continuum passa incendium, vociferans clamabat: Domina Radegundis, peccaui, perperam egi: ignosce, refrigera membra diro cruciatu ardentia: quæ es larga misericordia, & bonis operibus illustris & gloriosa, quæ misereris omnium, mei miserere. Tantam autem eius pœnam cernens omnis populus, pro ea precatur beatam Radegundem, tanquam si præsens adesset: [vbicunq; enim ex fide inuocatur, adest] Bona domina, parce ei, ne tanto cruciatu infelix deficiat. Itaq; ad preces omnium illa beatissima benignè condonauit, ignem furentem compescuit, sospes misera ad domum suam rediit. Eius vero pœna omnes fecit cautos ac deuotos.

Ecce horrēdum supplicū famulę, in eius defunctæ sede residentis.

Attende lector, sāctos in cælo regnantes nostras audire preces.

XIII. CVM in villa Sedas esset, deuoto ac fideli animo Domino Iesu inhærens, reliquias sanctorum omnium habere plena deuotione cupiebat. Et ecce illa orante, aduenit venerabilis presbyter Magnus cum reliquiis beati Andreæ & aliorum permultorum. Is super altare positis, illa nocte deuotè vigilans, dū se in orationem prosternit, breui somno corripitur, vt Dominus eius animi votum illi declararet, qui etiam dixit ad eam: Noueris benedicta, non hac modo reliquias, quas Magnus presbyter attulit, sed etiam omnes illas, quas in villa Atheias congregasti, pariter hic adesse. Illa aperiens oculos, videt virum splendidissimum, hæc ipsi annunciantem. Itaq; gaudens benedicit Dominum. Quantam illa, posteaquam in monasterium se contulit, sanctarum reliquiarum multitudinem precibus fidelissimis aggregauerit, testatur Oriens, Aquilo, Auster & Occidens confitetur. Vndiq; enim gemmas preciosas, cælo reconditas, & quas paradisus habet, & muneribus & precibus, vt adipisceretur, effecit. Apud illas verò sine intermissione meditari psalmos & hymnos sibi depromere videbatur. Perlatum est ad eam, Mammetis martyris sacros artus Hierosolymis quiescere. Illa instar hydropicæ mirè sitiens, auidè hæc hauriebat. Sicut enim qui hydrope laborant, quanto plus bibunt, tanto maiori ardent siti: ità & ipsa rore Dei perfusa, magis incaluit. Itaque virum venerabilem Reculum presbyterum, qui tum sæcularis adhuc erat, & hodieque superest, ad patriarcham Hierosolymitanum transmisit, petens beati Mammetis pignora sibi donari. Eius preces vir Dei benignè admittens, orationes populo indixit, cupiens nosse Dei voluntatem. Tertio die Missa celebrata, ad beati martyris sepulchrum cum omni populo accessit, altaque voce & plena fide dixit: Obsecro te confessor & martyr Christi, si vera est ancilla Dei beata Radegundis, innotescat gentibus potentia tua, permittasque de pignoribus tuis mentem fidelem accipere, quod poscit: Oratione completa, cum populus omnis respondisset. Amen, venit ad sanctum sepulchrum, semper beatæ fidem pronuncians, contrectat sacra membra, scire cupiens, quænam ipse martyr beatissimus dominæ Radegundi donari velit. Tangit manus dextræ singulos digitos. Vbi ad minimum ventum est, lenis attactu è manu amotus est, vt beatæ Reginæ deuotio satisfieret. Eum ergò digitum vir Apostolicus eo, quo par erat, honore beatæ Radegundi mittit. Ab Hierosolymis verò Pictauos viq; in eius honorē semper diuinæ laudes promebantur. Quas verò pro dignitate explicet, quam

Studiosissimè vndiq; cōquirit sacras reliquias.

Mittit Reculam presbyterum Hierosolymam pro reliquiis S. Mammetis.

cet, quam ardenti animo, quam fida deuotione, tantum illa manus expectans, sese abstinētiæ mancipari? Postquam autem hoc cœleste donum cum multa animi alacritate accepit, tota hebdomada cum vniuersa congregatione psallentium vigiliis & ieiuniis se accommodauit, Deum benedicens, quod tale munus consequi meruisset. Sic Deus suis fidelibus, quæ postulant, non negat. Ecce quanti fecit regina sanctissima digitū martyris.

XIV. Crebro autem & suauiter & quasi ænigmatice dicere illa solebat, nemine intelligente, quid sibi iis vellet verbis: Cui animæ suæ salus curæ est, summopere timere debet, si miracula per ipsum fiant. Sed quanto illa studiosius ea vitare volebat, tanto magis virtutum & miraculorum author Deus eam sibi in omnibus fidelem declarabat: adeo vt morbidi omnes, quocunq; essent affecti morbo, si eam inuocarent, sanarentur. Leo vir illustris, ad synodum euocatus à vitis Apostolicis Leontio & Eusebio Episcopis, cum iter ageret, oculis eius magna incidit caligo, sanguinis nube eos obtegente, ità vt nisi famuli eum ducerent, viam prorsus non videret. Ingressus ergo in beatæ Radegundis monasterium, vbi filias suas ei deuotè tradidit Domino seruituras, ad oratorium beatissimæ Mariæ virginis se contulit, & post oblatas preces, fide plenus, super sanctæ cilicium se prostrauit, eamq; inuocans, tam diu illic permansit, donec dolor abscederet, dissipataq; caligine, sanguis concretus in venas, vnde manarat, se reciperet. Ita qui aliorum sustentatus manibus eo aduenerat, oculis sanis abiessit: & qui de cilicio beatæ lumen receperat, lætus atq; incolumis ad Synodum ire perrexit. Isthuc autem, ipso referente, vniuersa deinde synodus cognouit, & cum reuertisset, suo ore nobis quoq; enarrauit. Deuotione itaq; incitante, dominæ Radegundis basilicæ fundamenta iecit, & in fabricæ vsus contum est solidos largitus. Cæcus sanatur, in eius cilicio orās.

XV. Ecquis verò certum illorum numerum inire queat, qui aduersa correpti valetudine, ad eius inuocationem curati sunt? Quis autem vnquam eam videns, terrestrem hominem credidit? Equidem per Deum cœli fidenter & verè dico, omnium oculis ità semper animum eius in vultu illius resplenduisse, vt non immeritò extrinsecus cerni liceret, quid intrinsecus illa gereret. Post congregatas autem Sanctorum reliquias tanto complebatur gaudio spiritali, ac si ipsum Dominum è sublimi sede maiestatis descendentem visibiliter apud se haberet: quem tamen licet corporeis non cerneret oculis, animo sedulis precibus intento contemplabatur. Et quia Dominus non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia, & qui toto corde, tota anima, tota mente illum inquirunt, sicut hæc beata fecit, pro sua benignitate & clementia illi inspirauit, quippe qui in eius pectore perpetuum haberet domicilium, vt instar beatæ Helenæ, sapientia & timore Dei atq; operibus bonis plenæ, lignum illud salutare perquireret, à quo precium mundi pro nostra salute pependit, vt nos è potestate satanæ eriperet. Quo reperto, ambabus beata Helena plaudens manibus, flexis humi genibus Dominum adorauit, atq; ex mortui resurrectione declarato, exclamans dixit: In veritate tu es Christus filius Dei, qui in mundum venisti, tuos captiuos, quos creasti, precioso sanguine redimere. Quod igitur fecit sancta Helena in Oriente, hoc fecit beata Radegundis in Galliis. Sed quia sine consilio nihil facere voluit, quandiu vixit in hoc mundo, literis ad Sigebertum excellentissimum Regem datis, petiit ab eo, vt cum eius bona venia liceret ipsi pro totius patriæ salute & regni eius stabilimento, lignum salutaris Crucis Domini ab Imperatore expetere. Illo clementissimè sanctæ Reginæ precibus annuente, deuotione plena cum multo desiderio ad Imperatorem non munera misit, quippe quæ caula amoris Christi pauperem se fecerat: sed Sanctos ingiter implorans, nuncios suos ablegauit, Sanctorumq; suffragiis, quod optabat, adepta est. Imperator enim & beatum lignum Crucis Domini, auro & gemmis ornatum, multasq; Sanctorum reliquias, quas Oriens obtinebat, ei per legatos transmisit, vna cum Euangeliis, auro gemmisq; decoratis. Inaumeri curantur. *Psalm. 83.* Ab Imperatore petit & obtinet lignum S. Crucis & reliquias Sanctorum.

XVI. Vt autem salus mundi in Pictauorum vrbem cum sanctorum reliquiis aduenit, lociq; antistes cum omni populo deuotè ea vellet excipere, inimicus humani generis per satellites suos egit, vt precium mundi repelleretur, nec illud intrà vrbem vellent recipere, aliud pro alio Iudaico more asserentes. Quid sanè egerint, non est nostrum commemorare: ipsi viderint. Dominus nouit, quinam rei sint. At beata Radegundis feruens spiritu, animo certans, ad clementissimum Regem scripsit, orans vt in ciuitatem lignum Dominicum recipi iuberet. Interim donec eius nuncij à Rege redirent, Tutonico suo virorum monasterio, quod ipsa condiderat, cum psalmodiis & canticis sacerdotum Crucem Domini & Sanctorum pignora cōmendauit. Vbi tamen non minorem iniuriam sancta Crux perpessa est stimulante inuidia, quam Dominus ipse, cum ante præsidem & iudices iniquos maligna omnia patienter pertulit, nè id quod creauerat, periret. Id verò sancta fœmina animaduertens, magnis sese cruciatibus dedit, ieiuniis, vigiliis, profusioni lachrymarum se addicens cum tota congregatione sua, donec respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ, adspirauitq; eam mentem Regi, vt in populo faceret iudicium & iustitiam. Misit enim deuotus Rex virum illustrem Iustinum ad virum Apostolicum Euphronium Episcopum, præcipiens vt cum honore condigno gloriosam Domini Crucem & Sanctorum reliquias in monasterium dominæ Radegundis inferret. Quod vt factum est, exultauit mirificè beata illa cum omni congregatione, tale sibi donum cælitus collatum, quod propitium Deum effecturum esset suæ congregationi, quam in Dei seruitium collegisset: nimirum spiritu præsentiens, post decessum suum quam esset exigua monasterij eius futura facultas licet ipsa cum cœli Rege gloriaretur. Vt ergò illi subueniret, instar optimi prouisoris & pastoris boni, nè oues vsquequaque descreret, precium mundi de pignore Christi, è longinqua regione expetitum, in loci eius honorem & populi salutem suo in monasterio reliquit: vbi diuina agente virtute, cæcis redditur lux, aures surdorum patescunt, mutorum linguis suum restituitur officium, claudi ambulant, dæmones profligantur. Quid multa? Quisquis morbo laborans, quicunq, tandem ille sit morbus, ex fide eo accedit, per sanctæ Crucis virtutem recedit incolumis. Pro quo ineffabili dono, quod in hanc vrbem beata intulit, quisquis ex fide viuit, eius nomini benedicit. Dæmon vinificam Crucem & sanctorum reliquias exhorret. Is fuit antecessor Gregorij Turonenſ Episc. Multa miracula efficit signum S. Crucis.

XVII. Porrò clarissimis Regibus, & serenissimæ Reginæ Brunechildi, quos haud vulgariter dilexit, atq; etiam sacrosanctis ecclesiis & eorum Episcopis cum diuina obtestatione suum commendauit monasterium. Pro cœlesti autem hoc munere misit supradictum presbyterum cum aliis, gratias vt agerent Imperatori. Quibus redeuntibus, mare fluctibus cœpit agitari, ità vt multis illi obiecti periculis, eiusmodi procellas & tempestates nunquam se vidisse fateretur. Quadraginta diebus & noctibus in medio mari in summum vitæ discrimen conjecti, cum vitam planè desperarent, & mors eis ob oculos versaretur, inter se mutuo conciliati, pelago illos iamiamq; absorbere cupiente, voces in cœlum dabant, ità dicentes: Domina Radegundis, subueni seruis tuis, vt qui tibi obediuimus, sine subsidio non pereamus. Libera nos de præsentissimo submersionis periculo. Vbicunq; ex fide inuocatis, misereri soles: adiuua ergò etiam tuos, nè pereamus. Ad has voces in medio mari columba ad eos veniens, nauem ter circunuolauit. Cumq; tertio id faceret in nomine sacrosanctæ Trinitatis, quam beata Radegūdis semper in suo habuit pectore, famulus eius Benesarus manum extendens, è cauda eius tres extraxit pennas: quas mari intingens, tempestatem sedauit. Ità ad sui nominis inuocationem beata Radegundis in columbæ specie apparens, suos ex ipsis mortis faucibus reduxit ad vitam. Facta ergo tranquillitate in mari, illi alta voce exclamabant: Aduenisti bona domina, pietate plena, vt tuōs captiuos eriperes, nè fluctibus absorberentur. Nec illi soli liberati sunt, sed etiam alij omnes meritis beatæ illius. Eas pennas ad nos attulere ij ipsi à tanto periculo educti, & per loca sancta piè distribuerunt. Gratias agit Imperatori pro accepta parte sanctæ Crucis. Ecce etiam in corpore manens & absens, dū inuocatur, opitulatur S. Radegundis.

XIIX. Itaque, vt diximus, vbicunq; inuocatur beata Radegundis, benigne exaudit. Si febricitans, quispiam, aut pustula

Nota de candela accesa

stula vexatus, aut alia quauis afflictus infirmitate, in longinqua positus regione, ob itineris prolixitatem ad eam venire non potuit, candela in eius nomine accensa, omnem febrem depulit. Quanto amore congregationem suam

Vult vt mensæ discumbentibus semper lectio adhibeatur.

prosecuta sit, nemo vel centum linguis explicare queat. Instituit ipsa, vt mensæ illis assidentibus, semper lectio adhiberetur: nè solæ fauces haurirent cibum, sed aures etiam susciperent Dei verbum. Quicquid aut aliis præcepit faciendum, aut ipsa fecit: semper causa Christi id egit. Ira etiam quicquid vetuit alias facere, aut sibiipsi interdixit, non nisi Dei impellente zelo id fecit, nihil secundum carnem aut faciens, aut sapiens. Et quia nunquam ab opere Dei ociosa esse voluit, insistebat orationi, lectioni, eleemosynis & prædicationi sine intermissione, vt nè qua posset ignorantiæ prætextu se tueri. Tanta in ea fuit diuinæ gratiæ largitas, vt humilitatis magistrum Dominum Iesum, qui à cœlesti solio in terras descendit, imitando, eum spiritu secuta sit, quocunque iuisset. Cum sanctimoniales omnes cubitum irent, illa pernoctans in oratione, & sancta dextera sua Crucis signum exprimens, totam seruabat congregationem. Cum aliquando ita Crucis signum ederet, soror quædam vidit supra murum innumeras dæmonum cateruas caprina specie: qui mox omnes fuga dilapsi, nusquam apparuêre. Stabat quandoque nocte ante cellulam suam, corde & ore preces Canonicas depromens: cumque nocturna auis, hominibus inuisa, in medio monasterio ab arbore clamitans, ei infesta esset vlulatu suo, vna ex adstantibus dixit ad eam: Domina, si iubes, tuis verbis abigam auem hanc, Illa respondit: Si noxia est, abi, & eiice eam in nomine Domini; interim verò Crucis signum in eam edidit.

Crucis signo dæmones abigit.

Aues & bestiæ ei obediunt.

Venit illa ad auem, & dixit: In nomine Domini Dei nostri Iesu Christi iubet domina Radegundis, si non es missa à Domino, vt hinc recedas, nec ausa sis edere hic clamores. Aufugit mox auis haud aliter, quàm si ipsius ore Dei verba illa prolata fuissent. Et meritò quidem illi obediebant aues & bestiæ, quæ semper diuinis præceptis obtemperasset.

XIX. Quando inualetudinis causa nonnunquam membra quieti dare volebat, spiritu vigilans ait, tanquam admonens qui psalmum diceret: Agè, dic. Vnde dubium non est, quod aut specialiter cum Sanctis tum psalleret, aut certe minime dormiret. Mente ad Christum erecta, non ratò, etiam dormiens, de futuro iudicio & æternis præmiis loquebatur: & expergiscens, dicebat nobis: Colligite, colligite Dominicum triticum. Reuera enim dico vobis, non diu vobis præsto erit hæc colligendi opportunitas. Attendite quod dico, Colligite. Quæsituræ enim estis hoc tempus, reuerà verè quæsituræ estis dies istos cum ingenti desiderio, nec aderunt vobis. Quod quidem etsi tum præignauia oscitanter accepimus, at nunc tamen euenisse comperimus, quod illa dicebat. Impletum est in nobis illud vaticinium: Emittam famem in terram: famem, inquit, non panis & sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei. Etsi enim non desunt prædicationes, quas ipsa instituit, at tamen desideratur illa incessabilis vox, optata adhortatio, dulcis affectus. Qualem enim vultum, Deus plasmator bone, qualem faciem, qualem personam in ea amisimus? Quis vnquàm possit esse satis ad isthuc explicandum? Eius meminisse, supplicij instar est. Nos planè humiles desideramus eius doctrinam, formam, vultum, personam, eruditionem, pietatem, benignitatem, dulcedinem: quæ quidem præ cæteris illi videbatur specialiter à Domino indita. Quam sancta erat vita illius, tam syncerus & suauis adspectus.

Dormiens conciona tur.

Amos 6.

Visio eius.

XX. Anno vno ante obitum suum vidit in visione locum sibi præparatum. Venit ad eam iuuenis prædiues, idemque formosissimus. Qui cum comiter eam attingeret & blandè compellaret, illa zelo permota pudicitiæ, eius blanditias respuebat. Tum ille ait ad eam: Quid adeo mei ardens desiderio cum tot lachrymis me rogas, me gemebunda requiris, me profusis precibus expetis mea causa tam duriter te habes, tam multo cruciatu te afficis, cum ego tibi nunquam non adsim? Tu gemma nobilis, noueris te in diademate capitis mei esse è gemmis primariis vnam. Nulli dubium est ab illo visitatam esse, cui se toto pectore addixerat: indicatamq; et adhuc in corpore manenti gloriam illam; qua esset fruitura in cœlis. Eam visionem duabus benè fidelibus secretò cum obtestatione reuelauit, grauiter interdicens, nè ipsa superstite vlli aperirent. Sunt multa alia, nec ea vulgaria, quæ tamen præterimus prolixitatis vitandæ causa. Sanè quoties eius amoris, nutricationis, charitatis, prædicationis, omnis sanctæ conuersationis recordamur, dolore torquemur, mœrentesque diductis oculis requirimus tantam pietatem & humanitatem, & non conspicimus. O duram sanè conditionem nostram, in quam infelices incidimus! O piissima domina, debebas obtinere à cœli Domino, vt te antecederent oues tuæ, quas collegeras: & tu instar boni pastoris gregem subsequens, eum Domino exhiberes.

Multa signa fecit quæ non sunt conscripta.

XXI. Sed veniamus nunc ad eius felicissimam à corpore emigrationem, quam sine profusis lachrymis referre non possumus. Fluunt lachrymæ ab ipsis intimis medullis, gemitusq; prorumpunt, nec tamen vlla percipitur inde consolatio. Sed si sic lachrymis indulgeamus, vt interim de eius fideli deuotione minus dicamus, maiori sanè culpæ nos obnoxias reddimus. Vsque ad diem illum, quo hinc excessit, nunquam quicquam de cursu, quem susceperat, imminuere voluit, memoria retinens, non qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, eum saluum fore. Vbi iam ad vitæ finem peruenit sanctum eius corpusculum, longa pro Christi amore ducens martyria, & multiplices perpessum cruciatus, omnes sanctimoniales lugentes & flentes, eius lectulo assistebant: eiulantesque ac duris pugnis atque lapidibus pectora verberantes, voces ad cœlum dabant, clamantes & dicentes: Domine, nè permittas nos tam graui damno affici. Lumen nostrum tollis à nobis: cur nos in tenebris relinquis? Et quia illa, quicquid facere constituisset, id die natalitio Saluatoris facere solebat, eius quoque beatus decessus ità euenit. Quarta feria manè Idibus Augusti clausi sunt eius oculi, & nostri obscurati. Væ nobis, quia peccauimus: afflictum est dolore cor nostrum. Flemus & plangimus, quod te diutius, vita nostra, habere non meruimus. Eo ipso manè, quo nobis tantum mali accidit, vna voce, vno planctu, vno clamore cœlos penetrante, lapidicidæ, qui in monte operabantur, in aëre audierunt loquentes, & vnum quidem dicentem cæteris: Quid facitis? dimittite eam adhuc, hæ enim voces ad nostras vsque aures pertingunt. Angeli verò eam ducentes, responderunt: Iam factum est: quid iterum faciemus? Eam iam paradisus recipit, vt glorietur cum Domino. Credimus non deseruram eam illas, quas ei placere voluit. Flenda ergò nobis iam non est, sed reuerenda. Amisimus quidem in præsenti sæculo dominam & matrem, sed ad regnum Christi præmisimus intercessorem. Magnum illa gaudium excitauit in cœlis, intolerabilem nobis dolorem in terris reliquit.

Matth. 10. & 24.

Felicissima regina ad sponsum regem Christum feliciter proficiscitur.

An. 590.

XXII. Migrante sancta eius anima è sæculo ad Christum, Episcopus Pictauensis non erat domi. Abiit ergò nuncius ad virum Apostolicum, dominum Gregorium Turonensem Episcopum. Ille mox aduenit, & quantum suis ipse conspexit oculis, antequam eam sepeliret, eius virtutes in libro miraculorum inseruit. Veniens autem ille ad locum, vbi sanctum iacebat corpus, sicut ipse post sacramentum lachrymans dicebat, in forma humana vultum vidit Angelicum. Facies enim illius instar rosæ & lilij nitebat. Vnde haud secus ille contremuit & extimuit, atque si ipsam Domini Iesu sanctissimam matrem sibi adstantem videret. Expectabatur interim vir deuotus & Deo plenus Pictauorum antistes, vt eam quo par erat honore sepulturæ mandaret. Sanctimoniales omnes apud eius totum stabant psallentes: si verò psallentium voces vel paululum reticerent, mox planctus audiebatur intolerabilis. Triduo expectatus præsul, qui tum suam diœcesin visitabat, cum non veniret, is quem diximus, vir Apostolicus Gregorius, de eius humanitate præsidens, [Perfecta enim charitas foras mittit timorem] in basilica S. Mariæ, vbi sacra eius monasterij virginum corpora conduntur, eam inprimis honorificè tumulauit. Cumque corpus eius sub muro cum

Gregorius Turonensis Episcopus sepelit eam. De gloria Confess. cap. 106.

1. Ioan. 4.

psalmo-

psalmodiis deportaretur, quandoquidem instituerat illa, vt nulla viuens extra monasterij fores egrederetur, tota congregatio in muro lamentans, ità vt planctus eius superaret psallentium voces, pro psalmo lacrymas, pro cantico mugitum, pro alleluia gemitum reddebat. Orabant supernè, vt sub turre nonnihil quiesceret feretrum, in quo beatæ corpus portabatur, grauiter ferentes eius absentiam. Ibi tum, vt Dominus fidelem famulam suam declararet, corpore eius in medio populi deposito, cæcus quidam lumen recepit: qui multorum annorum passus cæcitatem, vbi ad corpus accessit, ità sanatus est, vt nunquam luminibus orbatus fuisse videretur. Viuit hodieq; clarè videns. Gæcus ad feretrum eius illuminatur.

XXIII. CVM iam humata esset à Gregorio Episcopo, operculum tumulo eius non est ab illo impositum, donec rediret Pictauensis antistes. Itaq; liberè cereos ad eã adferebant omnes, sepulcrũ circunstantes, & singulæ suis cereis nomina sua inscripserant, dabantq; cereos omnes per ordinem vni è famulis. Et ecce existit contentio in populo, aliis dicentibus cereos illos in eius sanctam sepulcrum mittendos esse, aliis id negantibus. Interim è pueri cereos tenentis brachio vnus exiliens, & populum omnem transcendens, in sepulcrum ad pedes beatæ se demisit, litem omnem eo ipso dirimens. Inspecto cereo, inuentum est nomen Caluæ in eo scriptum. Ea re perspecta, Episcopus & plebs omnis, beatæ Radegundis virtutem admirantes, Dominum benedixerunt. Nomen Caluæ cereo miraculose inscribitur.

XXIV. QVÆ verò post eius decessum eo in loco declaratæ sint virtutes & edita miracula, quot dæmoniaci liberati, quot pulsis febribus curati, quis vel numerare sufficiat? A Burgundia cum Episcopo quodam venit Pictauium eius Abbas, Abbo nomine. Is magno illic dolore dentium vexatus, nocte & die clamores edebat, mortem aduentare cupiens, vt posset tanto leuari cruciatu. Incidit autem eius animo, Deo inspirante, vt se curaret in sanctæ Radegundis basilicam perduci. Ingressus iatrò, cum fide se ante sepulcrum humi prosternit, mortem præ oculis habens, operimentum siue pallam tumuli mordicus apprehendit, & qui septem diebus nec cibum sumpserat, nec somnum capere poterat, ab illo morsu somno corripitur, doloreq; fugiente, sanus abit ad hospitium. Multi hoc posteà ab eius ore acceperunt, cum ille palam testaretur, se dominæ Radegundis virtute ab ipso mortis aditu reuocatum. Infinita eius post obitum miracula. Abbas quidam liberatur dentiũ dolore acerrimo.

XXV. HABET hoc consuetudo, vt in feriis beati Hilarij Episcopi reliqua monasteria circum adiacentia, in mediam vsque noctem illic vigilias celebrent: à media verò nocte singuli Abbates cum suis fratribus ad sua reuertantur monasteria, nocturnas preces persoluturi. Itaq; cum in beati antistitis basilica vigilarent, toto illo noctis spatio energumeni clamabant. In iis duas fœminas dire exagitabat malus dæmon, vnam præsertim, ad cuius fremitum tota basilica tremebat. Abscedẽte autem inde venerabili Arnegisilo, Abbate basilicæ beatæ Reginæ Radegundis, & cum suis monachis ad suam basilicam redeunte, fœminæ illæ clamabant post eos, & ingressæ in basilicam, vociferantes orabant, vt domina Radegundis ipsis parceret. Cum ergò matutinæ preces dicerentur, altera sanata est, quam dæmon ter quinis occupauerat annis: altera ad Tertiam ante basilicæ fores liberata: nec posteà eis nequissimus spiritus nocere potuit. Duæ dæmõniacæ purgantur.

XXVI. QVAM larga est & diues misericordia Dei, vt suos faciat trepidare, & loca sanctorum inquirere? Virtutum largitor per suos fideles dispensatim suam declarat potentiam. Alij enim liberati sunt in basilica sancti viri, alij in basilica dominæ Radegundis: vt quorum erat par gratia, virtus quoque indissimilis ostenderetur. Quisquis etiam vsque ad vitæ desperationem male habet, si pallam inferiorem altaris in aquæ calicem intingat, potumque illum hauriat, mox somnus ei accedit, morbus abscedit, Christo largiente. Multæ illic quotidie fiunt virtutes & miracula in Christi nomine. Nos sane fideli deuotione & debita sedulitate veneramur eam in terris, cuius animam confidimus, gaudemus & gloriamur præfulgere in cœlis: illo præstante, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen. Nota insigne miraculum.

VITA S. VVIGBERCHTI ABBATIS FRITZLARIENSIS, SCRIPTA A LVPO SERVATO (QVI VIXIT ANNO DCCCXXX.) AD Bunonem Abbatem Hirsfeldensem: edita ex MS. Cod. Bibliothecæ Moguntinæ Societatis Iesu à R. P. Ioanne Busæo, eiusdem Societatis Sacerdote. AN. 730.

Reuerendissimis, Abbati Bunoni, cunctisq; Fratribus eius, Lupus plurimam sospitatem.

PRÆFATIO AVTORIS. CVNCTANTI mihi viribusque propriis diffidenti, vt vitam S. Vvigberchti stylo coner prosequi, vestra, Dilecti Patres, extorsit instantia. Et æquum fuerat, vt in obstinatissima negatione persisterem, quando ad id, quod me imparem tantæ materiæ tenuitas deficit ingenij, accessit, vt hoc opus à vobis eo potissimum tempore, quo essem occupatissimus, peteretur, ni me charitas remotis grauissimis necessitatibus meis, vt vestræ voluntati morem gererem, compulisset: siquidem hic qui pareat, suis neglectis, interdũ fraternis prospicit commodis. Igitur succubui vestro imperio. Cæterum diuinæ erit clementiæ, & intercessionis Beati viri, cuius gesta ex aliqua parte contingere statui, vt digna memoria digno sermone scribantur, &, quæ clarissima sunt qualitate, suis sensibus incultis deformata non horreant. Nec verò cuiquam hæc ideo iudicẽtur infirma, quod octingentesimo trigesimo sexto anno Dominicæ Incarnationis, Indictione autem quartadecima præsens Opusculum cudens ante nonaginta annos acta repetere videar, cum profectò, si vel leuiter est eruditus, non ignoret Salustium Crispum, Titumque Liuium non pauca, quæ illorum ætatem longe præcesserant, partim auditu, partim lectione comperta narrasse. Et, vt ad nostros veniam, Hieronymum Pauli sui vitam, quæ certe remotissima fuerat, litteris illustrasse, & antistitem Ambrosium virginis Agnes Passionem, cui profecto contemporalis non fuerat, editam reliquisse. Neque noua hæc est, & quæ sola deprecationis egeat, maiorum negligentia, scilicet tanti viri facta non esse mandata memoriæ, cum non ab his modo, qui haud longe ante nos vixerunt, verum ab eis etiam, qui quàm longissime præcesserunt, grauissima quædam suppressa cognoscamus. Proinde cur mihi fides derogetur, non video, cum, si culpa fuit hactenus virtutes huius eximij viri litterali non comprehensas officio, hac profecto me exuo, nihilque, præterquam firmissime vobis comperta, mihiq; quodammodo assignata, legere volentibus præbeo. Id autem à periti beneuolentia Lectoris obtinuerim, vt sicubi latini sermonis lenitas hominum locorumve nominibus Germanicæ linguæ vernaculis asperatur, modicè ferat, ac meminerit, non carmen me scribere, vbi Poetica licentia nonnunquam nomina mutilantur, atq; ad sonoritatem Romani dirigantur eloquij, vel penitus immutantur, sed historiam, quæ se obscurari colorum obliquitatibus renuit. Verum iam propositum ordiamur. 13. AVGVS. Auctor hæc scripsit an. Christi 836.

I. INDIGENAS Britanniæ, qui Angli Saxones appellantur, ab eis, qui Germaniæ Septemtrionalem tractum incolunt, Saxonibus originem ducere, documentis approbatur. Namque Britanorum quondam Rex Wrtigernus frequenti bellorum incendio, suis pene copiis interceptis, à Germania consensu popularium suorum contrahenda curauit auxilia, accersitique ab eo Saxonum exercitus, traiecto mari, quod Galliæ, Britanniæque prætenditur littoribus, consisten- Saxones qualiter facti sint incolæ Britanniæ.